

ŽÁDNÝ KONEC DĚJIN (Hospodářské noviny, 2. března 2018)

Steven **Levitsky** politolog z Harvardovy univerzity

V AMERICĚ I EVROPĚ BODUJÍ POPULISTÉ TYPU DONALDA TRUMPA ČI MILOŠE ZEMANA, KTERÍ VYVOLÁVAJÍ V LIDECH STRACH A NEVÁHAJÍ PORUŠOVAT ÚSTAVNÍ ZVYKLOSTI. STEVEN **LEVITSKY** SE AUTORITÁŘI, JAKO JSOU ONI, ZABÝVÁ CELÝ ŽIVOT, NAPSAL O NICH I ŘADU KNIH. NAPOSLEDY LETOS.

Málokterá kniha věnující se politice vzbudila v poslední době takový rozruch jako práce politologů Stevena **Levitského** a Daniela Ziblatta nazvaná How Democracies Die (Jak umírají demokracie). Podobně jako jiná úspěšná publikace Fire and Fury (česky Oheň a vztek) se hodně věnují Donaldu Trumpovi, na rozdíl od spisovatele Michaela Wolffa ale harvardští profesori vycházejí čistě z faktů a na základě pečlivého studia nejen americké politiky ukazují, co předchází kolapsu demokracie a jak se mu vyvarovat. Jak ale **Levitsky** říká v rozhovoru pro HN, hovořit o konci demokracie by bylo předčasné.

- HN: Vaše kniha se jmenuje Jak umírají demokracie. Jak člověk pozná, že demokracie v jeho zemi je na sestupu, jaké jsou prvotní příznaky?

Je jich několik. Takový ten nejzřetelnější je zvolení prezidenta nebo předsedy vlády, který není tak úplně oddán demokratickým pravidlům. My jsme sestavili čtyřbodový lakmusový test, který rozpracoval už politolog Juan Linz a který pomáhá voličům identifikovat takové lídry ještě předtím, než se dostanou k moci. Jsou to lidé, kteří mají problém s demokratickými pravidly, neuznávají své protivníky, vybízí tak či onak k násilí a jsou připraveni omezit práva svých soupeřů a nezávislost médií. Jde o erozi nepsaných politických pravidel, ta jsou pro demokracii klíčová, ačkoli je nenajdete v ústavě. Jedno z nich je vzájemná tolerance, což znamená, že své politické soupeře berete jako legitimní protivníky, ne jako nepřátele. Možná je nemusíte mít rád, ale akceptujete, že působí ve veřejném prostoru a že svou zemi milují a mají právo ji v případě úspěchu spravovat. Druhé pravidlo je zdrženlivost. Tím myslím, že byste při vládnutí neměli jít až na samý okraj výkladu toho, co zákony umožňují, že byste se měli vzdát extrémních poloh. Neměli byste porušovat ducha ústavy. V demokraciích, jakou má Česko od roku 1989 a většina západních zemí od konce druhé světové války, jsou tyto normy klíčové a standardní. Jakmile se ale začnou objevovat problémy, které jsou zřetelné třeba v USA, tato pravidla se začnou porušovat.

- HN: V Česku některé indicie viditelné jsou. Co s tím?

Naprosto zásadní je, aby si lidé uvědomili, že demokracie není samozřejmost. Bohužel často velmi nezodpovědně přistupují k tomu, koho volí. Jako by na tom vlastně nezáleželo, protože demokracie je přece něco, co nelze zrušit. Lidé si neuvědomují, jak vážné následky může mít, když se k moci dostane někdo, kdo nemá jednoznačně prodemokratické smýšlení, jako je v USA Donald Trump nebo jako jsou někteří vrcholoví představitelé v Česku. Tohle je velká otázka pro voliče, pro média, ale ze všeho nejvíc pro politické strany. Ty musí udělat všechno, co je v jejich silách, aby udržely extremisty mimo dosah moci. Američtí republikáni například neudělali všechno, co mohli, aby zabránili Donaldu Trumpovi v nástupu do Bílého domu. Bylo to mimořádně nezodpovědné a může to mít historické důsledky.

- HN: V knize uvádíte citát ze 70. let, kdy komise, která posuzovala způsob, jakým se vybírají straníční kandidáti na amerického prezidenta, uvedla, že lékem na nemocnou demokracii je ještě více demokracie. Nejen v Česku teď slaví úspěchy politické síly, které lidem slibují více demokracie, hlavně té přímé formou referend. To ale může být nebezpečné. Platí, že příliš mnoho demokracie ji nakonec může zahubit?

Jednoznačně. Zároveň ale platí, že je vždy hrozbou sama pro sebe. Moderní demokracie, jak ji známe z Evropy, z USA, z Latinské Ameriky, je liberální zastupitelskou demokracií. Základem je, že rozhoduje hlas většiny, který je limitován právy jednotlivce, právy menšin a vládou zákona. Volíme si lídry, kteří nám pak vládnou, občané si nevládnou sami. Je to nepochybně méně demokratický systém než přímá demokracie, ale je to systém, který tu funguje už dlouhou dobu, byť má určitá omezení. Naprosto zásadní jsou například svobodné volby. Otázkou ale je, jak moc demokratický má být výběr kandidátů pro volby. Jestli i ty mají vybírat občané, nebo spíš stranické špičky. To je legitimní debata. Třeba v USA je od 70. let silný tlak, aby ten proces byl co nejotevřenější. Jenže to má i stinné stránky. Straníční lídři, kteří o výběru dřív rozhodovali, znají potenciální kandidáty mnohem lépe, pracují s nimi, vědí, jak reagují ve stresu, mají tedy lepší pozici pro rozhodování

oproti občanům, kteří je znají pouze z mítinků nebo z televize. Všichni republikánští předáci samozřejmě věděli, že Donald Trump se nehodí na post prezidenta, jenže neměli dost odvahy ani nástrojů, aby mu v tom zabránili. Zkrátka jde o to, najít balanc mezi složkou zastupitelskou a demokratickou. Když se to vychýlí příliš k té demokratické rovině, hrozí, jak upozorňují už po staletí filozofové, že z voleb vzejdou polobozi. Když se to zase vychýlí příliš k té zastupitelské rovině, lidé budou mít pocit, že na jejich hlasech vlastně vůbec nezáleží. To pak oslabí princip samotné demokracie, což se aktuálně děje napříč Evropou.

- HN: Proč ale západní svět právě teď propadá takové frustraci z politiky? Když si projdeme průzkumy veřejného mínění, zřejmě nikdy lidé nevnímali politiky nijak pozitivně, vždy se bralo za hotovou věc, že politika je špinavé řemeslo. Tak proč nyní takový odpor k takzvanému establishmentu?

To je otázka za milion dolarů. Vysvětlení pro střední Evropu včetně Česka je přece jen jiné než pro USA a západní Evropu. Na Západě došlo v posledních 40 letech k bezprecedentnímu nárůstu ekonomické nerovnosti. Středolevicové strany, jako jsou labouristé v Británii, sociální demokraté v Německu, demokraté v USA nebo socialisté ve Francii, na tohle téma zapomněly, opustily ho. Pak jsou velká témata jako volný obchod, imigrace, globalizace, v nichž se zcela setřely rozdíly mezi pravicovými a levicovými stranami. Všichni tomu fandili. Je velké množství lidí včetně mě, kteří si myslí, že to je správné, ale je tu též ohromná spousta voličů v Evropě i v USA, kteří to tak nevidí. Když se tito lidé rozhlédnou, uvědomí si, že klasické středoprávé a středolevé strany jsou v tomto zajedno, a v ten moment nabudou dojmu, že politici – a vlastně celý systém – je nijak nereprezentují. A právě tito lidé jsou nejnáchylnější tomu, podlehnout různým populistickým stranám a jejich slibům v Evropě nebo Trumpovi v USA.

- HN: Říkal jste ale, že střední Evropa je jiný příběh.

Střední Evropa je v mnoha ohledech jiná. A z mého pohledu zvláštní. Tamní ekonomika jede nyní podstatně rychleji než ta západní, vaše problémy s imigrací se objektivně ani neblíží tomu, co znají Němci, Francouzi nebo Nizozemci. Přesto lidé z uprchlíků šílí, ačkoli v Polsku nebo v Česku v podstatě žádní nejsou. Populismus, který se proti tomu vymezuje a má i u vás úspěch, nemá kořeny v objektivních problémech. Jde o otázku vnímání a citlivosti.

- HN: V Česku nedávno proběhly prezidentské volby. Imigrace byla jejich silným tématem, ačkoli jsme loni přijali pouhých 12 uprchlíků ze Sýrie, což je nic ve srovnání se stovkami tisíc běženců v Německu či Itálii. Lidé mají přesto strach.

Přesně o tom mluvím. Naprosto pochopím, když je imigrace dominantním tématem v USA nebo v Německu, ale vůbec nerozumím tomu, proč je zásadní v Česku nebo Polsku. Tohle neumím vysvětlit.

- HN: Zároveň jste ovšem ve své knize Českou republiku zmínili jako příklad země, kde na rozdíl od USA či sousedního Maďarska zůstává demokracie nedotknutá. Vnímáte to tak i nyní, na začátku roku 2018? Jak už jsme zmínili, jisté symptomy tu znatelné jsou, byť zatím nejde o trvalé změny, třeba o zásahy do ústavy.

Těžko říct. Například u Maďarska je nezpochybnitelné, že tamní demokracie prochází erozí. Česká republika a Polsko jsou země, kde je hodně důvodů k obavám, na druhou stranu jsem u vás zatím neviděl žádné jednoznačné události a kroky, kvůli kterým bych řekl, že česká demokracie eroduje. Rozhodně ale platí, že mezinárodní prostředí je momentálně podstatně méně vlídné a prodemokratické, než tomu bylo na konci 80. a počátkem 90. let, kdy jste k demokracii přecházeli. Tehdy se zdálo, že Evropa a USA jsou jednoznační vítězové a že nic jiného než demokracie nepřichází v úvahu, lidé si četli knihy o konci dějin (Levitsky naráží na knihu Konec dějin a poslední člověk Francise Fukuyamy, jež pojednává právě o historickém vítězství liberální demokracie – pozn. red.). Pětadvacet let poté je svět hodně odlišné místo. Evropa je oslabená, USA jsou oslabené a v regionech, jako je střední Evropa nebo Latinská Amerika, je cítit velké napětí ve vztahu k demokracii, takže je hodně v sázce. Jak to ale vidím já, škody jsou zatím překvapivě malé. Jasně, mám obavy, ale současně mě překvapuje, jak robustní se demokracie ukazuje. Přestože roste nespokojenost, sílí populismus, stoupají ruské intervence a na významu nabývá Čína, v Latinské Americe i střední Evropě demokracie zůstává. Takže určitě se nedá říct, že by demokracie umírala nebo byla na ústupu.

- HN: Co je největší hrozbou pro západní liberální demokracii? Je to Vladimir Putin? Nebo Donald Trump?

Tou největší hrozbou je celý západní svět. Putinovské Rusko nepředstavuje pro demokracii zdaleka takovou hrozbu, jako když si voliči do svého čela zvolí někoho, jako je Donald Trump. Takže Trump je hrozba, jenže ještě větší hrozba jsou republikáni, z nichž by se mohla stát strana, která by dokázala opustit některé klíčové demokratické normy. Extrémní polarizace politiky bude pokračovat i po Trumpovi – je to něco, co existovalo před ním, pomohlo ho to stvořit, a bude po něm.

- HN: Vy ale přece nesdílíte obavy některých skeptiků, že by demokracie byla v koncích.

My s kolegou zastáváme takovou střední pozici. Jsou někteří odborníci, kteří se domnívají, že demokracie, hlavně ta ve Spojených státech, už umírá. To podle mě není pravda. Současně existuje spousta lidí, kteří říkají, že máme nejstarší demokracii na světě, takže se není čeho obávat, protože máme efektivní systém brzd a protivah a výbornou ústavu. Já spolu s kolegou Danielem Ziblatterem jsme přesvědčení, že americká demokracie není mrtvá, že existuje velmi dobrá šance, že všim projde. Je tu ale řada věcí, kvůli nimž je nutné si dělat starosti. Co mě tíží nejvíc, je představa, že by nastal nějaký další velký teroristický útok, jako bylo 11. září 2001. Nebo opravdu vážná bezpečnostní krize. V takové situaci bych měl velké obavy z toho, co bude dělat Trumpova administrativa a jaké by to mělo pro demokracii následky.

- HN: Co kdyby nastala velká ekonomická krize, jako byla ta po pádu Lehman Brothers?

Určitě, vážná ekonomická krize patří k jevům, které mohou demokracii zabít. Dobře to bylo vidět ve 20. a 30. letech minulého století. To je ovšem něco, co se v nejbližších letech v západním světě nezdá jako pravděpodobné. Když to shrnu, pokud neprojdeme v příštích třech, resp. sedmi letech, pokud by byl Trump znovu zvolen, žádnou zásadní krizí, demokracie by to měla přežít.

- HN: Když se rozhlédnete po demokratickém světě, kde aktuálně vidíte největší riziko, že dojde ke zhroucení a místo demokratického režimu nastoupí nějaká forma autoritářství?

Země, o kterou mám opravdu strach, je v Evropě Maďarsko. Je evidentní, že to sklouzává směrem k autoritářství. V Latinské Americe mě naplňuje obavami Brazílie, což je ohromná, vlivná země, která prochází vážnou krizí. Budou tam prezidentské volby, jeden z kandidátů dost možná skončí ve vězení a ten druhý je otevřeně autoritářský. Když to dáte dohromady s problematickým odvoláním minulé prezidentky, jde o seriózní problém. Tamní demokracie je v hodně nejisté situaci, a pokud by náhodou padla, což doufám, že se nestane, mohlo by to mít drastické následky v celé Latinské Americe. Mohlo by to spustit domino.

Steven **Levitsky** (50) Profesor na Harvardově univerzitě se specializuje především na politickou scénu a strany Latinské Ameriky. Absolvoval Stanfordovu univerzitu a Kalifornskou univerzitu v Berkeley. Je autorem desítek článků a příspěvků v prestižních politologických časopisech, napsal také několik knih. Kromě aktuální *How Democracies Die* například publikaci o demokracii v Argentině. Je ženatý, s rodinou žije nedaleko Bostonu ve státě Massachusetts. Putinovské Rusko nepředstavuje pro demokracii zdaleka takovou hrozbu, jako když si voliči do svého čela zvolí někoho, jako je Donald Trump.

Čtivě a chytře o demagogích

Kniha *How Democracies Die* není vědecké pojednání o politických zřízeních, jak by autorství dvou renomovaných profesorů z Harvardu mohlo naznačovat. Že jde o materiál určený širší veřejnosti, nejen studentům, dokládá už jméno vydavatele – nakladatelství Crown, jež spadá pod knižního obra Penguin Random House a mezi jehož autory se najdou jména jako Barack Obama, Deepak Chopra nebo Ann Coulterová. Hlavně je ale spis, jež dal s **Levitským** dohromady expert na evropskou politiku Daniel Ziblatt, napsaný velmi srozumitelným jazykem. Jednotlivé příběhy, které ukazují symptomy churavějících, nebo dokonce zkrachovalých demokracií, jsou napínavé, reportážní, procítěné. Žádná statistická nuda. A v tom je právě síla *How Democracies Die*. Kniha v češtině zatím nevyšla, pro zdejší čtenáře má ale hodně co nabídnout. V místech, kde autoři popisují, jak je třeba si dávat pozor na politiky, kteří agresivně útočí na konkurenty a média, vybízejí k násilí, chtějí zasahovat do ústavy či měnit zaběhaná parlamentní pravidla, je těžké si nezpomenout tu na Andreje Babiše, tu na Miloše Zemana či Tomia Okamuru.

Tomáš Pergler: Demokracii máme rádi, když se máme dobře (Hospodářské noviny, 6. dubna 2018)

Babišovo vládnutí a Zemanův "tvůrčí" přístup k ústavě vyvolaly diskuse o zranitelnosti české demokracie. Lidé jsou přitom s jejím fungováním nadprůměrně spokojeni.

Nedá se tvrdit, že by česká demokracie po listopadu 1989 vždycky jenom vzkvétala. Pokusy politiků o vyléčení jejích neduhů se občas projevily nechtěnými vedlejšími účinky. Vzpomeňme na opoziční smlouvu, která sice zbavila vítěze voleb závislosti na menších partnerech a slabé většiny v parlamentu, zároveň ale pokřivila běžné soupeření mezi vládou a opozicí a znechutila zásadové voliče. Jiné dlouhodobé nemoci, jako třeba korupci, zase politici podcenili natolik, až se tématu úspěšně chopila nová konkurence a vybuodovala na tom svůj úspěch.

Na druhou stranu se česká politika dokázala vymanit i z velkých krizí bez toho, aby se citelně odchýlila od demokratického kurzu. V posledních měsících se ale přece jen něco změnilo. Nikdy po sametové revoluci se tolik nediskutovalo o zranitelnosti české demokracie.

Proč jsou debaty o budoucnosti demokracie v Česku namístě, je více než zřejmé. Po říjnových volbách obsadily více než polovinu křesel v dolní komoře parlamentu strany, které se více či méně rozcházejí s polistopadovým politickým systémem. Komunisté si užívají emancipaci, stejně tak jako extremisté z SPD Tomia Okamury. Na Pražském hradě dál sedí prezident, který používá ústavu "tvůrčím způsobem", jako hlava členské země EU hájí ruské zájmy, útočí na média a podněcuje falešné obavy z přistěhovalectví. Díky přízni Miloše Zemana už čtvrtým měsícem vládne kabinet v čele s trestně stíhaným šéfem hnutí ANO, bývalým agentem komunistické tajné policie Andrejem Babišem, který chce rozdělovat desítky miliard a mění vysoké úředníky bez ohledu na to, že mu schází důvěra sněmovny.

Při březnových demonstracích protestovaly desítky tisíc lidí v různých městech proti jmenování bývalé policejní "mlátičky", komunistického poslance Zdeňka Ondráčka, do čela parlamentního výboru pro kontrolu Generální inspekce bezpečnostních sborů (GIBS), ale i proti porušování ústavních pravidel. To signalizovalo, že část veřejnosti není k omezování demokracie lhostejná. Jak se ale na úroveň demokracie v současnosti dívá mlčící většina, která nakonec rozhoduje?

Pokud někdo předpokládá, že se v Česku v dohledné době vzedme nějaká masivnější vlna občanské nespokojenosti, měl by se pro vystřízlivění podívat na jeden z posledních průzkumů Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM). Vyšlo v něm, že spokojenost Čechů s fungováním demokracie se druhý rok drží na historickém maximu 60 procent. Před pěti lety to bylo pouhých 33 procent.

Je pravda, že odpovědi sbírali pracovníci CVVM v únoru, tedy před demonstracemi proti Ondráčkovi nebo před prezidentskou inaugurační řečí, v níž Zeman tvrdě zaútočil na některá média (včetně titulů společnosti *Economia*, vydavatele *Hospodářských novin*). V době průzkumu už nicméně bylo jasné, že staronový prezident nesleví ze svého konfliktního stylu a dál podrží ve funkci Babiše, který nechal vyhodit desítky vysokých úředníků a nyní se snaží odstavit z funkce i šéfa GIBS. Jak si tak rekordní spokojenost s demokracií vysvětlit? Jsou lidé výkonem pomyslného dua Babiš–Zeman natolik nadšeni, že jim známky nahlodávání demokratických principů nevadí? Nemají nakonec Češi o demokracii nějaké zvláštní představy?

Problém je jako obvykle poněkud složitější. Především nutno uznat, že česká demokracie zatím nejeví známky nějakého fatálního ohrožení. Babiš se sice chová, jako by měl většinu ve sněmovně, a jeho hnutí ANO mnohokrát předvedlo, že si s komunisty a SPD ve sněmovně odhlasuje, co potřebuje, v zahraniční politice se však premiér zatím spolehlivě drží prozápadní linie. Navíc nesklouzává ke zjevným excesům, jako by byl otevřený útok proti Senátu nebo uzákonění referenda podle receptu okamurovců, kteří chtějí lidové hlasování o vystoupení z EU.

V *Hospodářských novinách* jsme nedávno upozornili na knihu *Jak umírají demokracie* (*How Democracies Die*), která začátkem roku vyvolala velkou pozornost. Její autoři, harvardští profesori Steven Levitsky a Daniel Ziblatt, analyzovali množství historických případů, kdy se demokracie v různých zemích zhroutily. Podle nich existuje několik klíčových znaků, že je demokracie v nebezpečí. Patří mezi ně nerespektování ústavních pravidel, vytlačování politických soupeřů ze hry, tolerance násilí nebo omezování svobod včetně útoků na média.

Levitsky a Ziblatt zařadili Česko mezi země, v nichž demokracie ohrožena není. Stejný názor má i jiný americký politolog Andrew Roberts, který přednáší na Masarykově univerzitě v Brně a zabývá se vývojem demokracie v zemích střední Evropy. "Česko si vede relativně dobře. Objevily se sice

některé momenty, kdy Zeman možná ohýbal ústavu nebo zdánlivě hrozil násilím novinářům, naštěstí jsou ale prezidentské pravomoci omezené," myslí si Roberts. Zmíněné rizikové znaky podle něj nenaplnuje ani premiér Babiš – na rozdíl od amerického prezidenta Donalda Trumpa nebo maďarského premiéra Viktora Orbána.

Z jiných mezinárodních srovnání už Česko tak dobře nevychází. V žebříčku Index demokracie, který každoročně sestavují analytici kolem časopisu The Economist, si Česká republika loni mírně pohoršila a skončila na 34. místě, mimo jiné za Botswanou, Kostarikou nebo Uruguayí. Tendence našich výsledků je v posledních letech sestupná, už v roce 2014 jsme vypadli z elitní skupiny plnohodnotných demokracií. Nejvíce zaostáváme v kritériích funkčnosti vlády a účasti občanů v politice. Ovšem na naše umístění se dá dívat i trochu optimističtěji – až na Estonsko jsme předčili všechny další postkomunistické země včetně Slovenska, Polska nebo Maďarska.

Spíše rozpačitý obrázek vychází také z evropského výzkumného projektu European Social Survey. V jeho posledních dotaznících hodnotili Češi míru demokracie ve své zemi vyšší známkou než obyvatelé ostatních zemí střední Evropy. Demokracii však současně přisoudili menší důležitost než většina Evropanů a v tomto ohledu zaostali i za Maďary nebo Poláky.

Všechny diskuse o demokracii a stejně tak i průzkumy veřejného mínění mají jeden společný háček. Jak připomíná socioložka Klára Plecítá, ani odborníci se nedokážou shodnout na tom, co si pod pojmem demokracie představit. Stejně tak se různí názory, co vlastně měří průzkumy veřejného mínění – jestli je to spokojenost s aktuálními vládami, nebo spokojenost s demokracií obecně. Právě u Čechů přitom platí, že do postoje k demokracii výrazně promítají svoji aktuální životní úroveň. "Statistické analýzy ukazují, že spokojenost s vývojem demokracie je závislá na výkonu politických institucí a politiků, ale mnohem více je ovlivněna spokojeností s rozpočtem domácností a spokojeností s výkonem ekonomiky," upozorňuje Plecítá. Stručně vyjádřeno: demokracii máme rádi, když se nám daří, a už nám tolik nezáleží na tom, kdo a jak vládne. Otázky, které z uvedené vazby vyplývají, nejsou zrovna uklidňující. Pokud Češi v době ekonomické konjunktury hlasovali tak jako v posledních sněmovních a prezidentských volbách, jak budou volit v době, kdy hospodářský růst zpomalí, vládě dojdou stimulační nástroje, přestanou růst mzdy a podniky budou zase více propouštět? Přikloní se více zpátky k tradičním stranám jako ČSSD a ODS, nebo dají naopak přednost nějakým novým populistickým nebo extremistickým formacím? Budeme moudřejší po příští recesi. Tehdy může dojít na skutečný test odolnosti české demokracie.

Demonstrace nestačí

Kolik lidí musí vyjít do ulic, aby si vynutili odchod zkompromitovaných politiků a uchovali si naději, že demokracie nemusí nutně zmutovat do kleptokracie? Co dokáže vyburcovat občany, kteří protesty zrovna nevyhledávají? Stačí několik týdnů demonstrací, nebo se masy neobejdou bez spojenců mezi vysokými politiky a médii? Odpovědi mohou nabídnout nedávné události na sousedním Slovensku.

Kdo před koncem února navštívil zemi pod Tatrami a koupil si tamní noviny, mohl nabýt dojmu, že přijel do stabilní až nudné členské země Evropské unie, jejíž politickou scénou hýbou spíše žabomyší spory, které jsou pod rozlišovací úroveň nahodilého čtenáře z ciziny.

Všechno se ale změnilo poslední únorové pondělí, kdy se rozšířila zpráva o vraždě novináře Jána Kuciaka a jeho přítelkyně. Událost šokovala celou společnost a zapůsobila jako ventil pro veřejný protest proti vládě Roberta Fica. Vyšlo najevo, že Kuciak byl na stopě lidem podezřelým ze spolupráce s italskou mafií 'Ndrangheta, kteří se usadili na východním Slovensku. Nitky od nich vedly i do bezprostředního okolí premiéra. K tomu se přidaly starší hříchy, které více doléhaly na dalšího politika Ficova Směru – sociální demokracie, ministra vnitra Roberta Kaliňáka.

Zatvrzelost Fica a Kaliňáka, kteří nechtěli odejít z vlády, vytáhla do ulic i jindy pasivnější občany. Demonstrace vygradovaly v pátečních masových shromážděních a pochodech, při nichž se na náměstích více než čtyř desítek slovenských měst sešly desítky tisíc lidí, podle médií jich bylo nejvíc od sametové revoluce.

Fico potvrdil, že je ostříleným politikem, který se nevzdává až do poslední chvíle. V krizové chvíli sáhne i k nekalé munici, v tomto případě ve formě nárážek na údajné zahraniční spiknutí pod taktovkou investora George Sorose. Kdo ví, zda by se nakonec neudržel ve funkci, kdyby proti sobě neměl kromě davů s transparenty ještě dalšího silného soupeře, prezidenta Andreje Kisku, a navíc nedostal ultimátum od koaličního partnera, strany Most-Híd.

Turbulentní slovenské předjaří nakonec vyústilo v odchod Kaliňáka i Fica z vlády. Koalice Směru s Mostem a Slovenskou národní stranou ale zůstala na dosavadním půdoryse. Novým premiérem se stal Peter Pellegrini, který je považován za Ficovu loutku.

Dá se tento výsledek považovat za vítězství protestů za slušnější politiku? Spíš jde o kompromis, který vlastně nevyhovuje nikomu, myslí si slovenský sociolog Michal Vašečka, jenž zároveň varuje před snadným přechodem od nadšení k frustraci. "Lidé dostali naději, že můžeme být normální, příjemnou zemí," říká. Pokud převládne pocit, že jejich naděje nebudou naplněny, hrozí podle něj Slovensku nový odliv mladé generace za hranice nebo další nárůst podpory extremistických stran. Že změny ve vládě nestačí, dali Slováci najevo ve čtvrtek, kdy znovu vyšli na náměstí.